অধ্যায় ৫ ঃ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনগাঁথনি

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য
৫.২ পৰিচয়
৫.৩ জাতি-জনগোষ্ঠী
৫.৪ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ ভাষিক বৈচিত্র্য
৫.৫ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসাধাৰণৰ ধর্মীয় গাঁথনি
৫.৬ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ আকাৰ
৫.৭ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব
৫.৮ লিংগ অনুপাত
৫.৯ গ্রামীন-নগৰীয়া জনসংখ্যা গাঁথনি
৫.১০ জন্ম আৰু মৃত্যুৰ হাৰ
৫.১১ সাক্ষৰতা হাৰ
৫.১২ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৫.১৩ অধিক জানিবলৈ
৫.১৪ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৫.১৫ আৰ্হি প্রশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ জনসংখ্যাৰ আকাৰ আৰু জনসংখ্যাৰ ঘনত্বৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- এই অঞ্চলটোৰ জনসংখ্যাৰ লিংগ অনুপাত, জন্ম আৰু মৃত্যু হাৰ আৰু সাক্ষৰতাৰ হাৰ সম্পর্কে জানিব পাৰিব।

৫.২ পৰিচয়

আমি আগৰ অধ্যায়ত আলোচনা কৰি আহিছোঁ যে ভাৰতৰ উত্তৰ-পূব অঞ্চলটো ভাৰতৰ আটাইতকৈ পূবৰ অংগ। ভৌগোলিক আৰু প্রশাসনীয় এই দুই প্রশাখাৰে ই দেশৰ লগত সংযোজিত হৈ আছে। এই সমগ্র ভূমিখণ্ড বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠী, সভ্যতা, সংস্কৃতি, ভিন্ন ভাষাৰে বর্ণময় যি ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ পাছতহে ভৌগোলিকভাৱে এক সুকীয়া পৰিচয় লাভ কৰে। বর্তমান সময়ত অসম, মণিপুৰ, মেঘালয়, মিজোৰাম, নাগালেণ্ড, চিকিম আৰু ত্রিপুৰা এই

আঠখন ৰাজ্যৰে এই অঞ্চলটো গঠিত হৈছে। উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলক ভাৰতৰ আন অংশৰ লগত সংযোগ কৰা পশ্চিমবংগৰ শিলিগুৰিৰ দীঘলীয়া অঞ্চলটো চিকেন নেক (Chicken's Neck) নামেৰে বহুল পৰিচিত। ২৬২২৩০ বর্গ কিলোমিটাৰ মাটিকালিৰে উত্তৰ-পূব অঞ্চলটো গঠিত হৈছে। ই ভাৰতৰ মুঠ মাটিকালিৰ প্রায় ৮ শতাংশ। ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি অঞ্চলটোৰ মুঠ জনসংখ্যা ৪৫,৭৭২,১৮৮ জন। এই অঞ্চলৰ জনসাংখ্যিক বৈশিষ্ট্যক অঞ্চলটোৰ একক বা অসাধাৰণ উপাদানসমূহে গঢ়ি তুলিছে। জনসংখ্যা বিজ্ঞান হৈছে বিশেষ একোটা অঞ্চল বা ভূখণ্ডৰ জনসংখ্যাৰ অধ্যয়ন। জনসংখ্যাৰ আকাৰ আৰু ঘনত্ব, জন্ম আৰু মৃত্যুৰ হাৰ, লিংগ অনুপাত, ৰোগ-ব্যাধি সম্পর্কীয় পৰিঘটনা আদি বিভিন্ন সূচকে মানুহৰ জনসংখ্যা গাঁথনিৰ পৰিৱর্তনৰ ব্যাখ্যা দিয়ে। অঞ্চল একোটাৰ জনসংখ্যা গাঁথনি যথাবিহিতভাৱে বুজিবলৈ সেই অঞ্চলৰ জাতি-জনগোষ্ঠী, ভাষা আৰু ধর্ম সম্পর্কেও জনা অতি দৰকাৰ। এই অধ্যায়ত অঞ্চলটোৰ কিছুমান বিশেষ জনসাংখ্যিক দিশ আলোচনা কৰা হ'ব।

৫.৩ জাতি-জনগোষ্ঠী

কোনো এটা অঞ্চল বা ভূখণ্ডৰ জনসংখ্যা নির্ধাৰণত জাতি, জনগোষ্ঠী অতি প্রয়োজনীয় দিশ। সমাজতত্ত্ব সম্পর্কীয় অক্সফর্ড অভিধান (Oxford dictionary of Sociology)ৰ মতে মুখাকৃতিৰ বৈশিষ্ট্য, চালৰ বৰণ, চকুৰ আকৃতি আদিৰ আধাৰত জাতিগত দল বা ভাগবোৰ কৰা হয়। বর্তমান ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চললৈ বুৰঞ্জীৰ বিভিন্ন যুগত বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ লোক প্রব্রজিত হৈ আহিছে। বিভিন্ন নৰ্ব্যপ্রস্তৰ সঁজুলি, একেদৰে ভাষিক সাক্ষ্যই প্রমাণ কৰে যে বুৰঞ্জীৰ বিভিন্ন যুগত অষ্ট্রে'লয়ড, মঙ্গোলয়ড, নেগ্রিট' (দ্রাবিড়িয়ান) আৰু ইন্দো-এৰিয়ান বা আর্যসকল এই অঞ্চললৈ প্রব্রজিত হৈ আহিছিল।

এতিয়া উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ বিভিন্ন ৰাজ্যসমূহত বসবাস কৰা জনসাধাৰণৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা আগবঢ়াম -

● **অসম** ঃ কোৱা হয় যে অসম মূলতঃ তিব্বত-বর্মীয় বা তিব্বত-বর্মীয় ভাষী জনজাতিৰ বাসভূমি। বর্তমান মুঠ জনসংখ্যাৰ প্রায় ২০ শতাংশ লোক তিব্বত-বর্মীয়। বর্তমান সময়ত ৰাজ্যখনত বাস কৰা ২৩ টা জনজাতিক দুটা মুখ্য শ্রেণীত ভাগ কৰিব পাৰি— পার্বত্য আৰু সমতলীয় বা ভৈয়াম জনজাতি। বড়ো-কছাৰীসকল ৰাজ্যখনৰ বৃহৎ জনজাতি। তেওঁলোকৰ পাছতেই আছে ক্রমে মিছিং, দেউৰী, ৰাভা, তিৰা, খামটি, সোনোৱাল, মিকিৰ, হাজং, মাৰ, ডিমাচা, কুকি আৰু অন্যান্য সৰু জনজাতি। এই জনজাতিসকলৰ বাহিৰেও ৰাজ্যখনত অজনজাতি বর্ণ বা গোত্রৰ বা সম্প্রদায়ৰ ব্রাহ্মণ, কায়স্থ, কলিতা, বৈশ্য, নাথ, বনিয়া, চৰল, হীৰা, বৃত্তিয়াল, কৈৱর্ত, জালৈ, কেওঁট, কান্তি, সূত আদি লোকেও ব্রহ্মপুত্র উপত্যকাত বাস কৰি আহিছে। বৰাক উপত্যকাত বিভিন্ন সম্প্রদায়ৰ যেনে— বাৰুই, বৈদ্য, দাস, নমশূদ্র, সাহা, সূত্রধৰ, মহিষ্য, পট্নি, তাঁতী, ধোলি, জালো-মালো, মহৰা, মালী আদি লোকো পোৱা যায়। ঔপনিৱেশিক সময়ছোৱাত বিভিন্ন সম্প্রদায়ৰ প্রব্রজনৰ সাক্ষ্য এই ৰাজ্যই বহন কৰে (স্ব-

ইচ্ছাৰে হওক বা বলপূর্বকভাৱেই হওক) আৰু বর্তমান এই সকলো অসমৰ অবিচ্ছেদ্য অংগত পৰিণত হৈছে। ঔপনিৱেশিক যুগত অসমলৈ প্রব্রজিত হোৱা কিছুমান গুৰুত্বপূর্ণ সম্প্রদায় হৈছে— চাওতালী, মুন্দা, ওৰাং, খৰিয়া, গৌড়, আদি যিবিলাক বর্তমান ঝাৰখণ্ডৰ, পৰা অহা, মাৰোৱাৰী, গোর্খা, বিহাৰী ইত্যাদি।

● **নাগালেণ্ড ঃ** নাগালেণ্ডত বাস কৰা প্রধান জনজাতি সম্প্রদায় দুটা হ'ল নগা আৰু কুকি-চিন গোটবোৰ। এই দুয়োটা সম্প্রদায় আকৌ ত্রিশটাতকৈ অধিক ক্ষুদ্র ক্ষুদ্র জনগোষ্ঠীত বিভক্ত। দুয়োটা সম্প্রদায়েই মমগোলিয়ান মূলৰ। অৱশ্যে তেওঁলোকে তিব্বত-বার্মা ভাষিক পৰিয়ালৰ অন্তর্গত বিভিন্ন ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। নগা সম্প্রদায়ৰ দুটামান প্রধান জনগোষ্ঠী হ'ল—আও, আংগামী, লোথা, কোন্যাক, ছেং, ৰেংমা, ঠেঙ্গাল, তাংখুল, ঝেলিয়ানৰং, মাও, মাৰাম, তাৰাও আদি। কুকি-চিন সম্প্রদায়ৰ দুটামান প্রধান জনগোষ্ঠী হ'ল—গাংটে, মাৰ, থাদৌ, ৰাইফেই, ঝৌ, ছিৰু, ক'ইৰিং, ক'ম, ছোটে, লামগাং ইত্যাদি।

● **অৰুণাচল প্রদেশ ঃ** ৰাষ্ট্রৰ আটাইতকৈ উত্তৰ-পূব অংশটোত আছে মিচিমিসকল। মিচিমিসকলৰ তিনিটা উপ-জনজাতি আছে। অৰুণাচল প্রদেশৰ কেন্দ্রীয় বা মধ্য অঞ্চলটোত আদি সকলে বসবাস কৰে। আদিসকলৰ ১৫ টা উপ-জনজাতি আছে। এই জনজাতিটোক প্রধান দুটা ভাগত ভাগ কৰা হয়— বগুম আৰু বমিছ। অৰুণাচল প্রদেশৰ পশ্চিমাংশ মনপা জনজাতিৰ বসতিস্থল যাক পুনৰ ৬টা উপ-জনজাতিত ভাগ কৰা হৈছে। ৰাজ্যখনৰ দক্ষিণ-পূব অংশত ৰাংছু, নক্টে আৰু টাংচা জনজাতিৰ লোকে বাস কৰে। অৱশ্যে টাংছা জনজাতিসকলক ১৫ টা জনজাতিত পুনৰ ভাগ কৰা হয়। উজনি আৰু নামনি সোৱনশিৰি জিলাত নিছি, আপাটানি, পর্বতীয়া মিৰি, তাগিন, নাছ আৰু ছুলুং সকলে বাস কৰে। লোহিত জিলাত মিছিমি, জাখাৰিং, মেয়ৰচ, খামটি, আৰু খামিয়াৰচসকলে বাস কৰে।

● **মেঘালয় ঃ** মেঘালয়ত বাস কৰা তিনিটা প্রধান জনজাতি হৈছে খাচী, গাৰো আৰু জয়ন্তীয়া। খাচীসকলে মধ্য মেঘালয়ত, গাৰোসকলে পশ্চিম মেঘালয়ত আৰু জয়ন্তীয়াসকলে পূব মেঘালয়ত বাস কৰে। খাচীসকল অষ্ট্রলয়দ মনখেমেৰ গোষ্ঠীৰ অন্তর্গত। তেওঁলোকক ভাৰতীয় উপ-মহাদেশৰ এক আদিম অধিবাসী বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। তেওঁলোকক খ্যনৰিয়াম প্নাৰ, ভই ৰাৰ আৰু লিঙ্নগাম এই কেইটা ভাগত ভগোৱা হয়। তেওঁলোকে নিজকে হাইনীৱেপ মানুহ বুলি কয়, যিটোৰ অর্থ হৈছে প্রট'-অষ্ট্র'লয়ড মনখেমেৰ জনগোষ্ঠী। গাৰোসকলে নিজকে 'আচিক' বুলি কৈহে ভাল পায়। খাচী, গাৰো আৰু জয়ন্তীয়াসকলৰ উপৰি মেঘালয়ত আন কিছুমান জনজাতি যেনে— বড়ো-কছাৰী, হাজং, ৰাভা মাৰ, মিকিৰ, মিজো, নগা আৰু বহুতো কুকি জনজাতিৰ লোকে বাস কৰি আহিছে। এই জনজাতিবোৰৰ বাহিৰেও বর্তমান সময়ত ভাৰতৰ আন আন ঠাইৰ মানুহ মেঘালয়ৰ বিভিন্ন অংশলৈ প্রব্রজিত হৈছে।

● **মণিপুৰ ঃ** মণিপুৰত প্রধানকৈ তিনিটা প্রধান জনজাতিৰ লোকে বাস কৰে আৰু তেওঁলোক হ'ল— মেইটে, নগা আৰু কুকি-চীন জনজাতি। তেওঁলোক সকলো মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ অন্তর্গত। মণিপুৰ উপত্যকাত মেইটেসকলে বাস কৰে। মেইটেসকলক চাৰিটা উপ-

গোটত ভাগ কৰা হয় আৰু সেই কেইটা হৈছে— ল'ই, য়েইথিবি, থাংগা আৰু পঙ্গল। নগা আৰু কুকি-চীনসকলে মণিপুৰৰ পার্বত্য অঞ্চলত বাস কৰে। মণিপুৰৰ নগাসকলৰ মাজত তাংখুল, জেমী, লিয়াংমেই, ৰংমেই মাও, মাৰাম, তাৰাওসকল অন্তর্গত। মণিপুৰৰ কুকি-চীন জনজাতিৰ মাজত গেঙটে, মাৰ, পাইট, থাডাঅ', ময়ান, মনছাং, আইমল আৰু অনালসকল অন্তর্গত।

● **মিজোৰাম** ঃ মিজোৰামক আগতে লুচাই পাহাৰ বুলি জনা গৈছিল। মিজো শব্দৰ অর্থ হৈচে পাহাৰৰ মানুহ। লুচেই, মাৰ, পাইটে, পৰাই, মাৰা, তালাউ, ৰাল্টে, পাঙ, হোৱালঙু আৰু বাইটে আদিৰ দৰে বিভিন্ন জনজাতিসমূহ মিজোসকলৰ অন্তর্গত। তেওঁলোকে সকলোৱে তেওঁলোকৰ স্বকীয় পৰিচয় ধৰি ৰাখিছে যদিও তেওঁলোক সকলো মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ চীন-জুমী শ্রেণীৰ অন্তর্গত। তেওঁলোকৰ উৎপত্তি সম্পর্কীয় বিভিন্ন তত্ত্ব আছে আৰু তাৰে এটা হ'ল তেওঁলোক ইজৰাইলৰ ১২ টা জনজাতিৰ অন্যতম এটা মেনাছে নামৰ ইজৰাইলৰ পৰা হেৰোৱা জনজাতিটোৰ বংশধৰ।

● **চিক্কিম** ঃ চিক্কিমত লেপছা, ভূটীয়া আৰু নেপালী এই তিনিটা প্রধান জনসম্প্রদায়ৰ লোকে বাস কৰে। লেপছাসকলক ৰাজ্যখনৰ আদিম অধিবাসী বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। লেপছাসকল মঙ্গোলয়ড নৃগোষ্ঠীৰ অন্তর্গত আৰু তেওঁলোকৰ চিক্কিমৰ উত্তৰ-মধ্য অঞ্চলত বসতি দেখিবলৈ পোৱা যায়। চিক্কিমী ভূটীয়া, ভূটান আৰু তিৰ্ব্বতৰ ভূটীয়াসকলেৰে চিক্কিমৰ ভূটীয়া জনসম্প্রদায়টো গঠিত। মঙ্গোলয়ড আৰু আর্য বা ইন্দো এৰিয়ান এই দুই নৃগোষ্ঠীৰ বংশধৰেৰে নেপালী সম্প্রদায়টো গঠিত হৈছে।

● **ত্রিপুৰা** ঃ ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ আন এখন ৰাজ্য হৈছে ত্রিপুৰা। ১৮৮১ চনলৈকে ৯০ শতাংশ জনজাতি লোকৰ বসতিৰে ত্রিপুৰা আছিল এখন জনজাতীয় ৰাজ্য। ত্রিপুৰাৰ প্রধান জনজাতি কেইটা হ'ল তিপ্রা, জামাতিয়া, ৰিয়াং, নোৱাটিয়া, হালাম আৰু উচৈ। বর্তমান সময়ত ৰাজ্যখনৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ৩১ শতাংশহে জনজাতীয় লোক। এই জনজাতি লোকসকল প্রধানকৈ ত্রিপুৰাৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ অংশৰ পাহাৰীয়া ভূখণ্ডত সিঁচৰতি হৈছে। ভাৰত বিভাজনৰ পাছত পূর্বৰ পূব পাকিস্তানৰ পৰা ঘটা ব্যাপক পৰিমাণৰ প্রব্রজনে ৰাজ্যখনৰ জনগাঁথনি ব্যাপক পৰিৱর্তন ঘটায়।

৫.৪ ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ভাষিক বৈচিত্র্য

উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ জনসাধাৰণক ভাষাৰ আধাৰতো শ্রেণীবিভাজন বা দল বা গোষ্ঠীভুক্ত কৰিব পাৰি। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন অংশৰ পৰা বিভিন্ন তৰংগত ঘটা প্রব্রজনৰ অভিজ্ঞতাৰে ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চল পুষ্ট। সেই অনুসৰি বিভিন্ন সামাজিক গোট বা গোষ্ঠীৰ লগতে বৈচিত্র্যময় ভাষিক গোষ্ঠীও এই অঞ্চলত পোৱা যায়। এই অঞ্চলৰ প্রধান ভাষিক গোষ্ঠী কেইটা হ'ল— চীনো তিবেটান/তিবেটো বার্মান/টাই-কদাই, অষ্ট্রু এচিয়াটিক আৰু ইন্দো-এৰিয়ান বা আর্য। এই অঞ্চলত অসমীয়া, বঙলা, হিন্দী আৰু নেপালী। খাচী আৰু জয়ন্তীয়া জনজাতিৰ মাজত

প্ৰচলিত ভাষা অষ্ট্ৰ'এচিয়াটিক গোষ্ঠীৰ খাচী-খামিক উপ-পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত। টাই-আহোম, টাই-ফাকে আৰু খামটি সম্প্ৰদায়ৰ লোকে ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাবোৰ টাই-কডাই ভাষিক পৰিয়ালৰ অংশ। এই অঞ্চলৰ অধিক সংখ্যক ভাষাই আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভাষা পৰিয়াল তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষিক পৰিয়ালৰ ভিতৰুৱা। জৰ্জ আব্ৰাহাম গ্ৰীয়াৰ্চনে এই গোটটো তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিছে আৰু এই কেইটা হৈছে—

- তিব্বত-হিমালয়ী,উত্তৰ অসম শাখা। উত্তৰ অসম শাখাটো সাতটা ভাগেৰে গঠিত।
- বৰো-নগা আৰু তিব্বত বৰ্মীয় ভাষাত কাচিন গোটৰ ভাষাসমূহ।
- কুকি-চীন আৰু তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা গোষ্ঠীৰ বৰ্মীয় গোটৰ ভাষাসমূহ।

জানি থোৱা ভাল

চৰকাৰী ভাষাসমূহ

ৰাজ্য	চৰকাৰী ভাষা
অৰুণাচল প্ৰদেশ —	হিন্দী, ইংৰাজী
অসম —	অসমীয়া, বড়ো, বাংলা
মণিপুৰ —	মেইটে ইলন
মেঘালয় —	খাচী, গাৰো, ইংৰাজী
মিজোৰাম —	মিজো, ইংৰাজী
নাগালেণ্ড —	ইংৰাজী
চিক্কিম —	নেপালী, ইংৰাজী
ত্ৰিপুৰা —	বাংলা, কক্ বৰক্।

৫.৫ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ ধৰ্মীয় গাঁথনি

জনসংখ্যাৰ ধৰ্মীয় গাঁথনি কোনো এটা অঞ্চলৰ জনসংখ্যা জানিবলৈ প্ৰয়োজনীয় এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ। ২০০১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ সংখ্যা যথেষ্ট বেছি। নগালেণ্ডৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ৯০ শতাংশ লোক খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী। ইয়াৰ পাছতেই আছে ৮০ শতাংশ খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী লোকেৰে মিজোৰাম। মিজোৰামৰ পাছত আছে ৭০.৩ শতাংশ খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী লোকেৰে মেঘালয়। ইয়াৰ পাছত আছে যথাক্ৰমে ৩৪ শতাংশ খ্ৰীষ্টান ধৰ্মী লোকেৰে মণিপুৰ আৰু ১৮.৭ শতাংশ খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী লোকেৰে অৰুণাচল প্ৰদেশ। অঞ্চলটোৰ জনসংখ্যাৰ আন এক বৃহৎ অংশ হিন্দু ধৰ্মাৱলম্বী। এই ক্ষেত্ৰত ৮৫.৬ শতাংশ হিন্দু ধৰ্মাৱলম্বী লোকেৰে ত্ৰিপুৰা উত্তৰ-পূবৰ আন কেইখন ৰাজ্যতকৈ আগবাঢ়ি আছে। ত্ৰিপুৰাৰ পাছতেই আছে অসম। অসমৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ৬৪.৯ শতাংশ লোক হিন্দুধৰ্মী। অসমৰ পাছতেই আছে যথাক্ৰমে ৬০.৯ শতাংশৰে চিক্কিম, ৪৬ শতাংশৰে মণিপুৰ আৰু ৩৪.৫ শতাংশ হিন্দু ধৰ্মী লোকেৰে অৰুণাচল প্ৰদেশ। মুছলমান বা

ইছলাম লোকৰ সমাৱেশ অসমতেই উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ভিতৰত সর্বাধিক। অসমৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ৩০.৯ শতাংশ লোক মুছলমান বা ইছলামধর্মী। ইছলাম ধর্মীলোকৰ ক্ষেত্রত অসমৰ পাছতেই আছে মণিপুৰ ৮.৮ শতাংশ আৰু ত্রিপুৰা ৮ শতাংশ। লক্ষণীয়ভাৱে চিক্কিমৰ ২৮ শতাংশ লোক বৌদ্ধ ধর্মাৱলম্বী। ই উত্তৰ-পূবৰ ৰাজ্যসমূহৰ ভিতৰতে সর্বাধিক। চিক্কিমৰ পাছতেই আছে অৰুণাচল প্রদেশ। অৰুণাচল প্রদেশৰ ১৩ শতাংশ লোক বৌদ্ধ ধর্মাৱলম্বী। যদিও খ্রীষ্টান ধর্মী লোকৰ সংখ্যা উত্তৰ-পূবৰ আন ৰাজ্যৰ তুলনাত ত্রিপুৰা আৰু অসমত ন্যূনতম (যথাক্রমে ৩.২ শতাংশ), আৰু ৩.৭ শতাংশ তথাপি সমগ্র ভাৰতৰ খ্রীষ্টানধর্মী লোকৰ সংখ্যাৰ (২.৩%) তুলনাত এই ৰাজ্য দুখনত খ্রীষ্টান ধর্মী লোকৰ সংখ্যা বহু বেছি। এনেদৰে দৃষ্টিগোচৰ হয় যে যদিও সমগ্র ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ ৯৫ শতাংশ হিন্দু আৰু মুছলমান লোকৰ সমষ্টি তথাপি এনে জনগাঁথনিৰ আৰ্হি উত্তৰ-পূব ভাৰতত দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। এই অঞ্চলটো বিভিন্ন জনসম্প্রদায়, বিভিন্ন ধর্মীয় বিশ্বাসত বিশ্বাসী লোকৰ সমন্বয় থলী।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ (ক) মিজোৰাম ভাৰতৰ দ্বিতীয় সর্বাধিক খ্রীষ্টান ধর্মাৱলম্বী লোকৰ ৰাজ্য।

(১) সঁচা (২) মিছা

(খ) মণিপুৰৰ চৰকাৰী ভাষা কি?

৫.৬ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ আকাৰ

আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰি আহিছো যে বিশেষত্বপূর্ণ বিভিন্ন নৃগোষ্ঠীৰ স্বতন্ত্রপূর্ণ সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু অর্থনৈতিক পৰিচয়েৰে ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলক সুকীয়া বিশেষত্ব প্রদান কৰিছে। এই অঞ্চল ভাৰতৰ জনজাতীয় জনসংখ্যাৰ ৮.৫৫ শতাংশই অধিকাৰ কৰি আছে। অঞ্চলটোত জনজাতীয় আৰু অজনজাতীয় দুই ধৰণৰ লোকেই বাস কৰে। উত্তৰ-পূব ভাৰতত বাস কৰা অজনজাতীয় লোকৰ শতকৰা হাৰ ৪৭.২২ শতাংশ। তাৰ বিপৰীতে জনজাতীয় লোকৰ অধীনত থকা ভূমি ভাগ বা মাটিকালি সামগ্রিকভাৱে অজনজাতীয় লোকৰ অধীনত থকা মাটিকালিতকৈ বহুত বেছি। উত্তৰ-পূবৰ আঠখন ৰাজ্যৰ ভিতৰত চাৰিখন ৰাজ্যত জনজাতীয় লোক সংখ্যাগৰিষ্ঠ। বিশেষভাৱে, মিজোৰাম (৯৪.৫ শতাংশ), নাগালেণ্ড (৮৯.১ শতাংশ)। ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ মুঠ জনসংখ্যা প্রায় ৪৫ মিলিয়ন/নিযুত। এই জনসংখ্যাৰ মাজত অসমৰ জনসংখ্যাই সর্বাধিক। উত্তৰ-পূবৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ৬৮ শতাংশ। অসমৰ পাছতেই আছে ত্রিপুৰা (৮ শতাংশ)। অসমৰ জনসংখ্যা ৩১ নিযুত, ত্রিপুৰাৰ ৩.৬৭ নিযুত মেঘালয় ২.৯৬ নিযুত আৰু মণিপুৰৰ ২.৭২ নিযুত। চিক্কিমৰ জনসংখ্যা আটাইতকৈ কম; মাত্র ০.৬১ নিযুত। তলৰ ৫.১ তালিকাখন ১৯৭১ চনৰ পাছৰ ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ৮ খন ৰাজ্যৰ জনসংখ্যা প্রদর্শন কৰা হ'ল—

তালিকা-৫.১ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসংখ্যা

ৰাজ্য	১৯৭১	১৯৮১	১৯৯১	২০০১	২০১১
অৰুণাচল প্ৰদেশ	৪৬৮	৬৩২	৮৬৫	১০৯৮	১৩৮৩
অসম	১৪৬২৫	১৮০৪১	২২৪১৪	২৬৬৫৬	৩১১৬৯
মণিপুৰ	১০৭৩	১৪২১	১৮৩৭	২২৯৪	২৭২২
মেঘালয়	১০১২	১৩৩৬	১৭৭৫	২৩১৯	২৯৬৪
মিজোৰাম	৩৩২	৪৯৪	৬৯০	৪৪৯	১০৯১
নাগালেণ্ড	৫১৬	৭৭৫	১২১০	১৯৯০	১৯৮১
চিক্কিম	২১০	৩১৬	৪০৬	৫৪১	৬০৮
ত্ৰিপুৰা	১৫৫৬	২০৫৩	২৭৫৭	৩১৯৯	৩৬৭১
উত্তৰ-পূবৰ সৰ্বমুঠ	১৯৭৯২	২৩৭৮৮	৩১৯৫৪	৩৮৯৮৬	৪৫৫৮৮
ভাৰত	৫৪৮১৬০	৬৮৩৩৯	৮৪৬৩০৩	১০২৮৭৩৩৭	১২১০১৯৩

উৎস ঃ ভাৰতৰ লোকপিয়ল ১৯৭১, ১৯৮১, ১৯৯১, ২০০১ আৰু ২০১১

১৯৭১-৮১ লোকপিয়লত দশকীয় বৃদ্ধি হাৰে দেখুৱাই যে অসমৰ বাহিৰে এই সময়ছোৱাত সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ ৰাষ্ট্ৰীয় গড় বৃদ্ধি ২৪.৬৬ তকৈ অধিকতৰ। এই সময়ছোৱাত ত্ৰিপুৰাৰ সৰ্বোচ্চ বৃদ্ধি হাৰ আছিল ৫০.৭৭ শতাংশ। ইয়াৰ পাছতে আছিল ৫০.০৫ শতাংশৰে নাগালেণ্ড। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী দশকত অৰ্থাৎ ১৯৮১-৯১ সময়ছোৱাত অসমৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হাৰ আছিল ২৪.২৪ শতাংশৰে সৰ্বনিম্ন। অৱশ্যে এই বৃদ্ধিৰ হাৰো আছিল ৰাষ্ট্ৰীয় গড় বৃদ্ধি হাৰ ২৩.৮৫ শতাংশতকৈও অধিক। ১৯৮১-৯১ৰ পৰা ১৯৯১-২০০১লৈ সময়ছোৱাৰ ভিতৰত নাগালেণ্ডৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হাৰ আছিল সৰ্বোচ্চ ক্ৰমাগতভাৱে ৫৬.০৮ শতাংশ আৰু ৬৪.৪৬ শতাংশ। ১৯৯১-২০০১ সময়ছোৱাত অসম আৰু চিক্কিমৰ বাহিৰে আন সকলো ৰাজ্যৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ আছিল ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ বৃদ্ধি হাৰ ২১.৫৪ শতাংশতকৈ অধিক। মন কৰিব লগীয়া এয়ে যে ২০০১ৰ পৰা ২০১১ মাজৰ সময়ছোৱাত কেৱল নাগালেণ্ডৰ বৃদ্ধিৰ হাৰ আছিল ঋণাত্মক ০.৪৭ শতাংশ। ইয়াৰ বিপৰীতে অৰুণাচল প্ৰদেশ, মণিপুৰ, মেঘালয় আৰু মিজোৰামৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হাৰ ৰাষ্ট্ৰীয় বৃদ্ধি হাৰ ১৭.৬৪ শতাংশতকৈ অধিক আছিল। ইয়ে স্পষ্টভাৱে দেখুৱায় যে অধিক সংখ্যক ৰাজ্যৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ ৰাষ্ট্ৰীয় গড় বৃদ্ধিতকৈ অধিক যিয়ে এই অঞ্চলটোৰ প্ৰধান উদ্বেগৰ কাৰণ হৈ পৰিছে।

৫.৭ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব

ইয়াৰ আগৰ শাখাৰ পৰা আমি জানিব পাৰিলোঁ যে বিগত বৰ্ষসমূহত এই অঞ্চলটোৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি ঊৰ্ধ্বগামী। কিন্তু ৰাষ্ট্ৰৰ বা ভাৰতৰ আন অংশৰ তুলনাত ই কম।

অৱশ্যে একে সময়তে উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ মাজত জনসংখ্যাৰ বিতৰণ একে নহয়। জনসংখ্যাৰ গৰিষ্ঠ অংশই গ্রামাঞ্চলত বাস কৰে। ২০১১ চনৰ লোকপিয়লৰ তথ্য অনুসৰি ৮৪ শতাংশ লোক গ্রাম্য অঞ্চলত বাস কৰে আৰু এই অঞ্চলসমূহৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব গড়ে প্রতি বর্গ কিলোমিটাৰত ১৭৩ জন।

জনসংখ্যাৰ পৰিমাণ বৃদ্ধিৰ লগে লগে প্রতি বর্গ কিলোমিটাৰত জনসংখ্যাৰ ঘনত্বও বৃদ্ধি পায়।

বিগত দুটা দশকত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্বৰ বৃদ্ধি ১৫.২৩ শতাংশ। ইয়াৰ তুলনাত সমগ্র ভাৰতৰ জনসংখ্যা ঘনত্ব বৃদ্ধি ১৭.৫৩ শতাংশ লক্ষ্য কৰা যায়। এই দুয়োটা দশকত অর্থাৎ ২০০১ আৰু ২০১১, এই অঞ্চলটোৰ জনসংখ্যা ঘনত্বৰ যথেষ্ট পৰিৱর্তন পৰিলক্ষিত হয় (যিবোৰ তালিকা ৩৫.২ প্রতিফলন ঘটিছে)। অৰুণাচল প্রদেশৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব আছিল ২০০১ চনত প্রতি বর্গ কিলোমিটাৰত ১৩ জন আৰু ২০১১ চনত প্রতি বর্গ কিলোমিটাৰত ১৭ জন। অসমৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব প্রতি বর্গ কিলোমিটাৰত ৩৯৭ জন। অসমৰ পাছতেই আছে যথাক্রমে প্রতি বর্গ কিলোমিটাৰত ত্রিপুৰাৰ ৩৫০ জন, মেঘালয়ৰ ১৩২ জন, মণিপুৰত ১২২ জন, নাগালেণ্ডত ১১৯ জন, আৰু চিক্কিমত ৮৬ জন। যি কি নহওক আমি নিশ্চিতভাৱে প্রত্যক্ষ কৰিলো যে ৰাজ্য কেইখনৰ মাজত জনসংখ্যাৰ বিতৰণ একে নহয়। অঞ্চলটোৰ মধ্য অংশত জনসংখ্যা মাত্রাধিক; কাৰণ এই অংশত অর্থনৈতিক অৱস্থা আৰু উন্নত আন্তঃগাঁথনিৰ সুবিধাই এক গুণমান বিশিষ্ট জীৱন ধাৰা নিশ্চিত কৰিছে। অঞ্চলটোৰ পাহাৰীয়া হেলনীয়া ভূ-ভাগত মূল অংশৰ বিচ্ছিন্ন আৰু বিভিন্ন সা-সুবিধাৰ অভাৱৰ বাবে জনসংখ্যাৰ সমাৱেশ বা জনবসতি অতি কম। তালিকা ৫.২ত উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ জনবসতিৰ ঘনত্ব দেখুওৱা হ'ল—

তালিকা ৫.২ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব

ৰাজ্য/দেশ	২০০১	২০১১
অৰুণাচল প্রদেশ	১৩	১৭
অসম	৩৪০	৩৯৭
মণিপুৰ	১০৩	১২২
মেঘালয়	১০৩	১৩২
মিজোৰাম	৪৩	৫২
নাগালেণ্ড	১২০	১১৯
চিক্কিম	৭৬	৮৬
ত্রিপুৰা	৩০৫	৩৫০
উত্তৰ-পূর্বাঞ্চল	১৫১	১৭৪
ভাৰত	৩২৪	৩৮২

উৎস ঃ ২০০১ আৰু ২০১১ চনৰ ভাৰতৰ লোকপিয়ল

৫.৮ লিংগ অনুপাত

জনসংখ্যা অধ্যয়নত লিংগ অনুপাত হৈছে আন এক গুৰুত্বপূর্ণ জনসাংখ্যিক সূচক। এক সমতাযুক্ত লিংগ অনুপাতে এক সুস্থ বা স্বাভাৱিক জনসংখ্যা গাঁথনিৰ চিন নির্দেশ কৰে। ই সমাজত মহিলাৰ স্থান বা মর্যাদাও নির্দেশ কৰে। এই দিশত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহত যোৱা দশকত লিংগ অনুপাতৰ উন্নতি ঘটিছে। লোকপিয়লৰ প্রতিবেদনে দেখুৱাইছে যে লিংগ অনুপাত ২০০১ চনত ৯৩৭ৰ পৰা ২০১১ চনত ৯৫৬ হৈছে। দুয়োটা দশকত ৰাষ্ট্ৰৰ মুঠ (তালিকা ৫.৩) লিংগ অনুপাতৰ তুলনাত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ লিংগ অনুপাত উচ্চতৰ। এনেদৰে দেখা যায় যে সামগ্রিক লিংগ অনুপাতৰ প্রসংগত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ লিংগ অনুপাতনৰ ছবিখন বেয়া নহয়।

তালিকা ঃ ২০০১ আৰু ২০১১ চনত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ লিংগ অনুপাত (তলৰ সংখ্যাবোৰে প্রতি এজাহাৰ পুৰুষৰ বিপৰীতে মহিলাৰ সংখ্যা সূচাইছে)

ৰাজ্য/দেশ	লিংগ অনুপাত	
	২০০১	২০১১
অৰুণাচল প্রদেশ	৮৯৩	৯২০
অসম	৯৩৫	৯৫৪
মণিপুৰ	৯৭৮	৯৮৭
মেঘালয়	৯৭২	৯৮৬
মিজোৰাম	৯৩৫	৯৭৫
নাগালেণ্ড	৯০০	৯৩১
চিক্কিম	৮৭৫	৮৮৯
ত্রিপুৰা	৯৪৮	৯৬১
উত্তৰ-পূর্বাঞ্চল	৯৩৭	৯৫৬
ভাৰত	৯৩৩	৯৪০

উৎস ঃ ভাৰতৰ লোকপিয়ল ২০১১

৫.৯ গ্রামীণ-নগৰীয়া জনসংখ্যা গাঁথনি

ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ নগৰীকৰণ প্রক্রিয়া ভাৰতৰ আন অংশৰ তুলনাত মন্থৰ গতিৰ। উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ অঞ্চল ভিত্তিক জনসংখ্যা গাঁথনিলৈ চালে দেখা যায় যে ৮১.৬৪ শতাংশ লোকেই গ্রাম্য অঞ্চলত বাস কৰে। সেইমতে নগৰীয়া জনসংখ্যা মাত্র ১৮.৩৬ শতাংশ; যিটো ২০১১ চনৰ সমগ্র ভাৰতৰ নগৰীয়া জনসংখ্যা ৰাশি ৩১.১৬ শতাংশতকৈ বহুত তলত। বর্তমান সময়ত আঠ ৰাজ্যৰ ভিতৰত মিজোৰাম এই অঞ্চলটোৰ আটাইতকৈ বেছি নগৰীকৃত ৰাজ্য হিচাপে পৰিগণিত

হৈছে। এই ক্ষেত্রত ১৯৮১ চনৰ পৰাই অসমৰ নগৰীয়া জনসংখ্যাৰ অংশ ন্যূনতম। সেই অনুসৰি উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ জনসংখ্যা আৰু অর্থনীতি গ্রামাঞ্চল অভিমুখী ঢাল বা প্রবৃত্তি দেখুৱায়। অন্য ভাষাত বহুবোৰ নগৰীয়া সা-সুবিধাৰ অভাৱেই অঞ্চলটোৰ বিশেষত্ব হৈ পৰিছে।

তালিকা ঃ ৫.৪য়ে বিগত বর্ষবোৰত উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ গ্রামীণ-নগৰীয়া জনসংখ্যাৰ অংশ (শতাংশ) প্রতিফলন ঘটাইছে।

তালিকা ঃ ৫.৪ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ গ্রামীণ-নগৰীয়া জনসংখ্যা অংশ।

ৰাজ্য	১৯৮১	১৯৯১	২০০১	২০১১
অৰুণাচল	৬.৫৬	১২.৮০	২০.৭৫	২২.৬৭
প্রদেশ				
অসম	পোৱা নাযায়	১১.১০	১২.৯০	১৪.০৮
মণিপুৰ	২৬.৪২	২৭.৫২	২৬.২৮	৩০.২১
মেঘালয়	১৮.০৭	১৮.৬০	১৯.৫৮	২০.০৮
মিজোৰাম	২৪.৬৭	৪৬.১০	৪৯.৬৩	৫১.৫১
নাগালেণ্ড	১৫.৫২	১৭.২১	১৭.২৩	২৮.৯৭
চিক্কিম	১৬.১৪	৯.১০	১১.০৭	২৪.৯৭
ত্রিপুৰা	১০.৯৯	১৫.৩০	১৭.০৬	২৬.১৮
উত্তৰ-পূবৰ মুঠ	১৬.৭৪	১৩.৮৩	১৫.৬৬	১৮.৩৬
ভাৰত	২৩.৩৪	২৩.৭১	২৭.৮২	৩১.১৬

উৎস ঃ ভাৰতৰ লোকপিয়ল ১৯৮১, ১৯৯১, ২০০১ আৰু ২০১১।

৫.১০ জন্ম আৰু মৃত্যু হাৰ

জন্ম হাৰ আৰু মৃত্যু হাৰ দুয়োটাই প্রধান জনসাংখ্যিক অৱয়ব বা বৈশিষ্ট্য, যি অঞ্চল একোটাৰ জনসংখ্যাৰ গতি প্রবাহত গুৰুত্বপূর্ণ প্রভাৱ পেলায়। ভাৰতৰ মহাপঞ্জীয়কৰ প্রতিদর্শ পঞ্জীয়ন পদ্ধতিৰ অনুসৰি উত্তৰ-পূবৰ ৰাজ্যসমূহৰ জন্ম হাৰ ভাৰতৰ আন অংশৰ তুলনাত কম। আঠখন ৰাজ্যৰ ভিতৰত মণিপুৰ আৰু ত্রিপুৰাৰ জন্ম হাৰ ন্যূনতম। সাম্প্রতিক সময়ছোৱাত ইয়াৰ পাছতেই আহে নাগালেণ্ড (১৬.৪), মিজোৰাম (১৭.১) আৰু চিক্কিম (১৭.৮)। বিগত তিনিটা দশকত দেখা যায় যে জন্ম হাৰ কেৱল দুখন ৰাজ্যতহে বেছি। এই ৰাজ্য দুখন হ'ল মেঘালয় আৰু অসম। ইয়ে অঞ্চলটোৰ ধনাত্মক জনসাংখ্যিক অৱয়বটো দাঙি ধৰে। অৱশ্যে মৃত্যু হাৰৰ ক্ষেত্রত অসমৰ প্রদর্শন অতি বেয়া। বিগত চাৰিটা দশক, ১৯৮১ চনৰ পৰা অসমৰ মৃত্যুৰ হাৰ ৰাষ্ট্রীয় গড় মৃত্যু হাড়তকৈ বেছি। কিন্তু এই দিশত মণিপুৰৰ ফলাফল উন্নত পর্যায়ৰ। মণিপুৰৰ মৃত্যু হাৰ কেৱল উত্তৰ-পূবৰ আন ৰাজ্যৰ ভিতৰতে নিম্নতৰ নহয়, ৰাষ্ট্রীয় গড়তকৈও নিম্ন। মুঠতে অসমৰ বাহিৰে উত্তৰ-পূবৰ আন সকলো ৰাজ্যৰ মৃত্যুৰ হাৰ নিম্ন। সেয়েহে অঞ্চলটোৱে ৰাষ্ট্রীয়

জনসংখ্যা নীতিৰ আকাংক্ষিত লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ প্রচেষ্টা অব্যাহত ৰাখিছে। তালিকা ৫.৫য়ে উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ ১৯৮১ চনৰ পৰা জন্ম আৰু মৃত্যু হাৰ প্রদর্শন কৰিছে—

তালিকা ৫.৫

উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ জন্ম আৰু মৃত্যু হাৰ—

ৰাজ্য	জন্ম হাৰ				মৃত্যুৰ হাৰ			
	১৯৮১	১৯৯১	২০০১	২০১০	১৯৪১	১৯৯১	২০০১	২০১০
অৰুণাচল প্রদেশ	পোৱা নাযায়	৩০.৯	২২.২	২০.৫	পোৱা নাযায়	১৩.৫	৫.৭	৫.৯
অসম	৩৩.০	৩০.৯	২৭.০	২৩.২	১২.৬	১১.৫	৯.৬	৮.২
মণিপুৰ	২৬.৬	২০.১	১৮.৩	১৪.৯	৬.৬	৫.৪	৫.২	৪.২
মেঘালয়	৩২.৬	৩২.৪	২৮.৩	২৪.৫	৮.২	৮.৮	৯.০	৭.৯
মিজোৰাম	পোৱা নাযায়	পোৱা নাযায়	১৫.৭	১৭.১	পোৱা নাযায়	পোৱা নাযায়	৪.৪	৪.৫
নাগালেণ্ড	পোৱা নাযায়	১৮.৫	পোৱা নাযায়	১৬.৮ নাযায়	পোৱা নাযায়	৩.৩	পোৱা নাযায়	৩.৬
চিক্কিম	৩১.০	২২.৫	২১.৬	১৭.৮	৮.৯	৭.৫	৫.১	৫.৬
ত্রিপুৰা	২৬.৪	২৪.৪	১৬.১	১৪.৯	৮.০	৭.৬	৫.৬	৫.০
ভাৰত	৩৩.৯	২৯.৫	২৫.৪	২২.১	১২.৫	৯.৮	৮.৪	৭.২

উৎস ঃ ভাৰতবর্ষৰ পৰিয়াল কল্যাণ পৰিসংখ্যা ২০১২ স্বাস্থ্য আৰু পৰিয়াল কল্যাণ মন্ত্রালয়, ভাৰত চৰকাৰ।

৫.১১ সাক্ষৰতাৰ হাৰ

যিকোনো অঞ্চল একোটাৰ সামাজিক-অর্থনৈতিক উন্নতি শিক্ষাগত সাফল্যৰ ওপৰত বহু পৰিমাণে নির্ভৰ কৰে। অন্যান্য শিক্ষাগত সূচকসমূহৰ ভিতৰত সাক্ষৰতা হাৰক এটা অতি গুৰুত্বপূর্ণ দিশ হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। শিক্ষাই সমাজৰ উৎকর্ষ সাধনত বহু পৰিমাণে অৰিহণা যোগায়। ভাৰতৰ আন আন অংশৰ তুলনাত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ বহু উন্নত। ২০০১ আৰু ২০১১, উভয় দশকতে অঞ্চলটোৰ সাক্ষৰতা হাৰ ৰাষ্ট্রীয় গড় সাক্ষৰতা হাৰতকৈ ওপৰত। উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ আঠ ৰাজ্যৰ ভিতৰত ২০০১ চনত মিজোৰামৰ সাক্ষৰতা হাৰ আছিল ৮৮.৮০ শতকৰা হাৰেৰে সর্বাধিক। আনহাতে অৰুণাচল প্রদেশৰ সাক্ষৰতা হাৰ আছিল ৫৪.৩৪ শতাংশ যিটো সকলো ৰাজ্যৰ ভিতৰতে সর্বনিম্ন। অৰুণাচল প্রদেশৰ উপৰি অসম আৰু মেঘালয়ৰ সাক্ষৰতা হাৰো ৰাষ্ট্রীয় গড় সাক্ষৰতা হাৰ ৬৪.৮৩ শতাংশতকৈ কম। এটা দশকৰ পাছত ২০১১ চনৰ চৰকাৰী লোকপিয়নে পুনৰ উন্মোচিত কৰিলে যে দুখন ৰাজ্যৰ সাক্ষৰতা হাৰ, অৰুণাচল প্রদেশ আৰু অসমৰ, ৰাষ্ট্রীয় সাক্ষৰতা হাৰৰ

পৰিমাণ ৭৪ শতাংশতকৈ কম। কিন্তু ক্রমাগতভাৱে মিজোৰামে ৯১.৫৮ শতকৰা হাৰেৰে সাক্ষৰতাৰ ক্ষেত্রত সকলোতকৈ আগবাঢ়ি আছিল। ইয়াৰ পাছতেই আছিল যথাক্রমে ত্রিপুৰা (৮৭.৭৫ শতাংশ), চিক্কিম (৮২.২০ শতাংশ), নাগালেণ্ড (৮০.১১ শতাংশ), মণিপুৰ (৭৯.৮৫ শতাংশ) আৰু মেঘালয় (৭৫.৪৮ শতাংশ)ষ। অন্য কথাত ক'বলৈ গ'লে সাক্ষৰতাৰ ক্ষেত্রত উত্তৰ-পূবৰ অধিক সংখ্যক ৰাজ্যকেইখনৰ ফলাফল ভাল। পুংখানুপুংখ প্রসংগৰ বাবে তালিকা ৫.৬ চাওক।

তালিকা ঃ ৫.৬ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ

ৰাজ্য	২০০১			২০১১		
	ব্যক্তি	পুৰুষ	মহিলা	ব্যক্তি	পুৰুষ	মহিলা
অৰুণাচল প্রদেশ	৫৪.৩৪	৬৩.৮৩	৪৩.৫৩	৬৬.৯৫	৭৩.৬৯	৫৯.৫৭
অসম	৬৩.২৫	৭১.২৮	৫৪.৬১	৭৩.১৮	৭৮.৮১	৬৭.২৭
মণিপুৰ	৬৯.৯৩	৭৯.৫৪	৬০.১০	৭৯.৮৫	৮৬.৪৯	৭৩.১৭
মেঘালয়	৬২.৫৬	৬৫.৪৩	৫৯.৬১	৭৫.৪৮	৭৭.১৭	৭৩.১৭
মিজোৰাম	৮৮.৮০	৯০.৭২	৮৬.৭৫	৯১.৫৮	৯৩.৭২	৮৯.৪০
নাগালেণ্ড	৬৬.৫৯	৭১.১৬	৬১.৪৬	৮০.১১	৮৩.২৯	৭৬.৬৭
চিক্কিম	৬৮.৮১	৬০.৪০	১৫.৬৪	৮২.২০	৮৭.২৯	৭৬.৪৩
ত্রিপুৰা	৭৩.১৯	৮১.০২	৬৪.৯১	৮৭.৭৫	৯২.১৮	৮৫.১৫
উত্তৰ-পূবৰ (সর্বমুঠ)	৭০.৭৩	—	—	৭৫.৬০	—	—
ভাৰত	৬৪.৮৩	৭৫.২৬	৫৩.৬৭	৭৪.০৪	৮২.১৪	৮২.১৪

উৎস ঃ ভাৰতৰ লোকপিয়ল ২০০১ আৰু ২০১১।

৫.১২ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- উত্তৰ-পূর্বৰ ৰাজ্যকেইখনক ভাৰতৰ অন্যান্য অংশৰ লগত সংযোগ কৰা পশ্চিমবংগৰ শিলিগুৰি ঠেক দীঘলীয়া ভূ-ভাগক 'চিকেন নেক' বুলি জনা যায়।
- উত্তৰ-পূর্বৰ মুঠ মাটিকালি ২৬২,২৩০ বর্গ কিলোমিটাৰ, ভাৰতৰ মুঠ ভূমি ভাগৰ প্রায় ৮ শতাংশ।
- ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল মতে এই অঞ্চলৰ মুঠ জনসংখ্যা ৪৫,৭৭২,১৮৮ জন।
- কিছুমান একক উপাদানে অঞ্চলটোৰ জনসাংখ্যিক অবয়ৱক সুকীয়া ৰূপ দিছে।

- বিভিন্ন নৱপ্রস্তৰ সা-সঁজুলিৰ লগত ভাষিক সাক্ষ্যই প্রমাণ কৰে যে বুৰঞ্জীৰ বিভিন্ন যুগত এই অঞ্চললৈ অষ্ট্র'লয়ড, মংগোলয়ড, নেগ্রিট' (দ্রাবিড়) আৰু ইন্দো-এৰিয়ান বা আর্যসকলৰ প্রব্রজন ঘটিছিল।
- এই অঞ্চলৰ মানুহক ভাষাৰ আধাৰতো চিনাক্ত বা দল গোষ্ঠীভুক্ত কৰিব পাৰি। ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা বিভিন্ন তৰংগত হোৱা প্রব্রজনৰ অভিজ্ঞতা আছে।
- সামাজিক গোট অনুসৰি এই অঞ্চলত বিভিন্ন ভাষা গোষ্ঠীৰ লোক পোৱা যায়। এনে কিছুমান প্রধান ভাষিক গোষ্ঠী হৈছে— চীনো তিবেতান বা চীন তিব্বতীয়/তিব্বত-বর্মীয়/টাই-কদাই, অষ্ট্র'-এছীয়া আৰু ইন্দো-এৰিয়ান বা আর্য।
- উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলত খ্রীষ্টান ধর্মাৱলম্বী লোকৰ সংখ্যা অধিক।
- ভাৰতৰ আন অংশৰ তুলনাত এই অঞ্চলটোৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব কম।
- ভাৰতৰ আন অংশৰ তুলনাত অঞ্চলটোৰ নগৰীকৰণ বৃদ্ধিৰ হাৰ কম।
- অঞ্চলটোৰ লিংগ অনুপাত ভাৰসাম্যযুক্ত।
- অঞ্চলটোৰ সাক্ষৰতা হাৰ উৎসাহজনক পোৱা যায়।

৫.১৩ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1. George Abraham Grierson. (reprint 2005). *Linguistic Survery of India : Tibeto-Burman Family.* Vol. 3. Low Price Publication : New Delhi.
2. Srivastava S.C. "*Demographic profileof North east India"* Mittal Publication.
3. Nath, A.N. : "*Demographic Changes Among the Scheduled Tribes".* 1982. B.R. Publishing, Delhi.

৫.১৪ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) সঁচা

(খ) মেইটেইলন বা মেইটেই

৫.১৫ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন ঃ (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ উত্তৰ পূব অঞ্চলৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰৰ বিষয়ে এটি চমু টোকা লিখক

প্ৰশ্ন ২ ঃ জনসংখ্যা বিজ্ঞান বা জনসংখ্যা তত্ত্ব মানে কি?

(খ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন ঃ (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ৩ ঃ নগা জনজাতি চাৰিটাৰ নাম লিখক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ জনসাংখ্যিক গাঁথনি আলোচনা কৰক।

*** ***** ***